

Jan Scotus Eriugena: *Periphyseon* II–III

„Tak je nám v tomto druhém zkoumání uloženo za úkol, jemuž máme především věnovat svou pozornost, abychom řekli něco ohledně vyjití stvořených [jsoucen] z jedné a první příčiny všeho do různých rodů, různých forem a nekonečného množství věcí prostřednictvím primordiálních příčin, které byly konstituovány jí samou v ní samé a skrze ni samu přede všemi [jsoucný]. A nediv se, shleďáš-li, že v tomto spise je řečeno leccos o návratu stvořených [jsoucen] ke svému počátku a cíli. Vyjití stvořených [jsoucen] a jejich návrat totiž zkoumajícímu vyvstávají na mysli zároveň, takže se zdají od sebe navzájem neoddělitelné, a nikdo nemůže podat přiměřený a platný výklad o jednom, tj. o vyjití, aniž by zmínil druhé, tj. návrat a shromáždění [v jednotě]...

V universální přírodě ... vyniká ona druhá forma, která je stvořená a tvoří. Pod touto [druhou formou] je třeba, jak se domnívám, rozumět jediné primordiální příčiny věcí. Tyto primordiální příčiny věcí však Řekové nazývají ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ, tj. primordiální vzory, nebo ΠΡΟΟΡΙΣΜΑΤΑ, tj. předurčení či předustanovení. Titíž je označují rovněž jako ΞΕΙΑ ΘΕΛΗΜΑΤΑ, tj. úradky božské vůle. Obvykle jsou též nazývány ΙΔΕΑΙ, tj. vidy či formy, v nichž byly konstituovány nezměnitelné důvody věcí, které měly být stvořeny, dříve než [tyto věci] existovaly ... A jsou tak nazývány plným právem, protože Otec, tj. počátek všeho, ve svém jednorozeném Slově, totiž v Synu, předem zformoval důvody všech věcí, přičemž chtěl, aby byly stvořeny dříve, než [existovaly] v rodech, družích, množstvích a rozdílech a dalších způsobech, v nichž mohou být spatřovány nebo jsou spatřovány v již konstituovaném stvoření, nebo ani nemohou být a nejsou spatřovány pro svou vznešenost, a přesto jsou.“

Sicut in hac secunda inquisitione maxime intentionis nostrae propositum ... constitutum est quaedam dicere de processione creaturarum ab una et prima omnium causa per primordiales essentias ante omnia ab ea in ea per eam conditas in diversa rerum genera diversasque formas numerosque in infinitum. Et ne mireris si quaedam in hoc libello de reditu creaturarum ad principium sui finemque dicta videris. Processio namque creaturarum earumdemque reditus ita simul rationi occurrunt eas inquirenti ut a se invicem inseparabiles esse videantur, et nemo de una absolute sine alterius insertione, hoc est de processione sine reditu et collectione, dignum quid ratumque potest explanare...

Universalis itaque naturae ... ea forma secunda enitet quae creatur et creat et non nisi in primordialibus causis rerum, ut aestimo, intelligenda est. Ipsae autem primordiales rerum causae a graecis ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ (hoc est primordialia exempla) vel ΠΡΟΟΡΙΣΜΑΤΑ (hoc est praedestinationes vel praediffinitiones) vocantur. Item ab eisdem ΞΕΙΑ ΘΕΛΗΜΑΤΑ (hoc est divinae voluntates) dicuntur. ΙΔΕΑΙ quoque (id est species vel formae) in quibus omnium rerum faciendarum priusquam essent incommutabiles rationes conditae sunt solent vocari ... Et nec immerito sic appellantur quoniam Pater, hoc est principium omnium in Verbo suo unigenito videlicet Filio omnium rerum rationes quas faciendas esse voluit, prius quam in genera et species numerosque atque differentias ceteraque quae in condita creatura aut considerari possunt et considerantur aut considerari non possunt prae sui altitudine et non considerantur et tamen sunt, praeformavit.

„Z nadsoucnosti své přirozenosti, v níž se nazývá nebytím, nejprve (sc. božská přirozenost) sestupuje v primordiálních příčinách a sama sebe tvoří a stává se počátkem veškeré bytnosti, veškerého života, veškerého intelektu, a vůbec všeho, co spatřuje gnostický náhled v prvotních příčinách. Poté sestupuje z primordiálních příčin, které zaujímají jakési střední postavení mezi Bohem a stvořením, tj. mezi onou nevýslovnou nadsoucností převyšující veškerý intelekt a substanciálně zjevnou přirozeností a děje se v účincích primordiálních příčin a viditelně se zjevuje ve svých theofaniích.“

Proinde ex superessentialitate suae naturae in qua dicitur non esse primum descendens in primordialibus causis a se ipso creatur et fit principium omnis essentiae, omnis vitae, omnis intelligentiae et omnium quae in primordialibus causis gnostica considerat theoria. Deinde ex primordialibus causis quae medietatem quandam inter Deum et creaturam obtinent, hoc est inter illam ineffabilem superessentialitatem super omnem intellectum et manifestam substantialiter naturam ... descendens in effectibus ipsarum fit et manifeste in theophaniis suis aperitur.

„Primordiálními příčinami, které božští mudrci nazývají počátky všech věcí, tedy jsou dobrota o sobě, jsoucnost/bytnost o sobě, život o sobě, moudrost o sobě, pravda o sobě, intelekt o sobě, rozum o sobě, síla o sobě, spravedlnost o sobě, spása o sobě, velikost o sobě, všemohoucnost o sobě, věčnost o sobě, mír o sobě a všechny síly a důvody, které naráz a zároveň stvořil Otec v Synu a podle nichž je vystavěn řád všech věcí odshora až dolů, tj. od intelektivního stvoření, které následuje po Bohu a které stojí nejbliže Bohu, až k nejzazšímu stupni všech věcí, v němž jsou obsažena tělesná jsoucná.“

Sunt igitur primordiales causae quas rerum omnium principia divini sapientes appellant per seipsam bonitas, per seipsam essentia, per seipsam vita, per seipsam sapientia, per seipsam veritas, per seipsam intellectus, per seipsam ratio, per seipsam virtus, per seipsam iustitia, per seipsam salus, per seipsam magnitudo, per seipsam omnipotentia, per seipsam aeternitas, per seipsam pax, et omnes virtutes et rationes quas semel et simul Pater fecit in Filio et secundum quas ordo omnium rerum a summo usque deorsum textitur, hoc est ab intellectuali creatura quae Deo post Deum proxima est usque ad extremum rerum omnium ordinem quo corpora continentur.

„První [způsob nahlížení] je ten, kdy je božská přirozenost nahlížena jako stvořená i tvořící. Je totiž stvořená sama sebou v primordiálních příčinách, a tím tvoří samu sebe, tj. začíná se vyjevovat ve svých theofaniích, protože se chce vynořit z nejskrytějších hlubin své přirozenosti, v nichž je neznámá i sama sobě, tj. v ničem se nepoznává, protože je nekonečná, nad-přirozená, nad-jsoucí, a nade vším, co lze i nelze chápat; sestupuje však v počátcích věcí a jakoby tvoří samu sebe, a tak v něčem začíná poznávat samu sebe. Druhý [způsob nahlížení] je ten, kdy je nahlížena v posledních účincích primordiálních příčin, v nichž je správně řečeno pouze tvořena, avšak netvoří. Je totiž tvořena tím, že sestupuje do posledních účinků, mimo něž již netvoří nic, a proto se o ní říká, že je pouze tvořena a netvoří. Nesestupuje totiž dále než do posledních účinků ... Je tak tvořena i tvoří v primordiálních příčinách, zatímco v jejich účincích je tvořena, avšak netvoří. A to zcela právem, protože v nich stanovila konec svého sestupu (tj. své manifestace). Proto se také v Písmu každé tělesné a viditelné, smyslům přístupné stvoření případně nazývá poslední stopou božské přirozenosti...“

Primo quidem, quando et creari et creare conspicitur divina natura. Creatur enim a seipsa in primordialibus causis, ac per hoc seipsam creat, hoc est, in suis theophaniis incipit apparere ex occultissimis naturae suae sinibus volens emergere, in quibus et sibi ipsi incognita, hoc est, in nullo se cognoscit, quia infinita est et supernaturalis et superessentialis et super omne quod potest intelligi et non potest; descendens vero in principiis rerum, ac veluti seipsam creans, se ipsam in aliquo inchoat nosse. Secundo vero, dum in extremis effectibus primordialium causarum perspicitur, in quibus creari tantummodo, non autem creare recte praedicatur. Creatur enim descendens in extremos effectus, ultra quos nil creat; ideoque dicitur creari solummodo et non creare. Non enim ultra extremos effectus descendit ... Creatur ergo et creat in primordialibus causis; in earum vero effectibus creatur et non creat. Nec immerito, quoniam in ipsis finem descensionis suae (hoc est apparitionis suae) constituit. Atque ideo omnis creatura

corporalis atque visibilis sensibusque succumbens extremum divinae naturae vestigium non incongrue solet in scripturis appellari...

Otázky k textům:

Vysvětlete pojem primordiálních příčin, resp. přírody „stvořené a tvořící“. Jak souvisí primordiální příčiny s osobami božské Trojice? Uveďte příklady primordiálních příčin. Odkud jména těchto příčin Eriugena čerpá? Jaká je funkce těchto příčin v kosmologickém procesu? Popište vztah přírody „nestvořené a tvořící“ a primordiálních příčin. Jaký je vztah primordiálních příčin a jejich účinků?